

УДК 902 (94/477)

О. А. Коляструк

ЕТНОГРАФІЧНО-КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОДІЛЛЯ В СИСТЕМІ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ В ІНСТИТУТІ ІСТОРІЇ, ЕТНОЛОГІЇ І ПРАВА У ВІННИЦЬКОМУ ПЕДУНІВЕРСИТЕТІ

У статті йдеться про етнографічні дослідження народної культури Поділля, які здійснюють сучасні студенти-історики – майбутні педагоги.

Ключові слова: етнографічні дослідження, традиції, кафедра етнології

В статье речь идет об этнографических исследованиях народной культуры Подолья, которые их проводят современные студенты-историки – будущие педагоги.

Ключевые слова: этнографические исследования, традиции, кафедра этнологии. *sovremennye of-istoriki-budušie teachers.*

The article is about the ethnographic studies of popular culture of Podillya, them holding modern students-historians – future teachers.

Key words: ethnographic research, tradition, Chair of Ethnology.

Постановка³⁴проблеми. Україна сьогодні стає динамічним суспільством, рівноправним партнером світового співтовариства, активно втягується у глобалізаційні процеси, прагнучи зберегти власне обличчя й налагодити партнерські контакти з багатьма країнами світу. збереження та популяризація етнокультурної спадщини народу є одним із найефективніших засобів досягнення цієї мети. З іншого боку, сучасній молоді виразити свою власну громадянську позицію, виказати свій інтелектуально-творчий потенціал і самореалізуватися у різних сферах життя: політиці, бізнесі, освіті та культурі – справді може надати саме фах народознавця-етнолога. У зв'язку із цим дирекція Інституту історії, етнології і права ВДПУ імені М.М. Коцюбинського започаткувала підготовку учителів-істориків з додатковою спеціалізацією «українознавство і туристично-екскурсійна діяльність», чому передувала копітка праця викладачів та краєзнавців Поділля. Впродовж тривалого і зацікавленого спілкування зі студентами як у навчальних аудиторіях, так і під час організації їхнього дозвілля викладачі відстежили серед молоді прагнення гідно почуватися в європейському культурному просторі і водночас зберегти свою ідентичність, виявити найкращі риси ментальної вдачі свого етносу та розкрити колорит народної традиційної культури. Як наслідок науково-організаційної ініціативи професора Л.С. Мельничук в університеті 1993 р. був заснований Народознавчий центр, мету постановки якого вона сформулювала цілком ясно: «прилучення майбутнього вчителя

до пізнання, збереження та розбудови культурно-історичної спадщини свого народу і роду» [10, с. 2]. Нині майже двадцятилітні напрацювання у цій галузі підготовки спеціалістів гуманітарної сфери потребують узагальнення, аналітики й поширення кращого досвіду.

Аналіз актуальних досліджень. науково-дослідна й освітньо-популяризаторська діяльність нової генерації дослідників етнічної культури подільян знайшла відображення у працях Л. Баженова, О.А. Коляструк [1-2; 7]. Цілком закономірно, що більшість праць присвячені особистості Л.С. Мельничук, яка відродила етнографічно-етнологічні студії в краї, заснувавши своєрідний осередок дослідників [3; 5-6].

Мета цієї публікації полягає у розкритті досвіду сучасних подільських істориків і етнографів по вивченню, збереженню й популяризації народних традицій у ході підготовки вчителів історії.

Виклад матеріалу. Сучасна кафедра етнології та спеціальних історичних наук здійснює системну науково-пошукову і навчально-практичну народознавчу роботу щодо збереження етнокультурної спадщини Поділля. Це є усвідомленою відповіддю на гостру потребу суспільства у відновленні раніше заборонених чи замовчуваних національних і релігійних свят, традицій, звичаїв, обрядів, а також пересомислити попередні здобутки вітчизняних етнологів, відкинути в народознавчих дослідженнях ідеологічну методологію, віднайти й реабілітувати репресованих минулими режимами діячів української культури і науки. щоліта викладачі кафедри проводить етно-

графічні експедиції по дослідженню українського села за участю вчителів, краєзнавців і студентів, для чого спеціально розроблені запитальники й опубліковано «Програму етнографічного вивчення Поділля». Останніми роками викладачі кафедри брали участь у 14 польових експедиціях селами Вінницької та Хмельницької областей. Як результат 5 наукових експедицій 2006-2007 рр., вийшли фундаментальні історико-етнографічні праці: «Легенди з-над сивого Бужка» та «Буша», присвячені природі, археології, історії, етнографії та фольклору подільських сіл [4; 8].

У ході практик і польових досліджень накопичений архів записів етнографічно-фольклорного й історико-краєзнавчого характеру. На сьогоднішній день рукописний фонд ННЛ з етнології Поділля містить понад 2,7 тис. од. зб. фондова колекція нараховує близько 3800 од. зб., 425 із них представлено в постійно діючій експозиції етнографічного музею. В ньому студенти та відвідувачі мають можливість ознайомитися з етнографічною культурою всіх районів Вінницької області, а також деяких територій сусідніх Житомирської, Київської, Кіровоградської, Одеської, Хмельницької областей. З фондової колекції лабораторії були представлені тематичні виставки: «Подільський рушник», «Народний одяг подолян», «Народна іграшка», «Великодня писанка», «Великодні обереги», «Гончарство Східного Поділля», «Килими Поділля» та ін.

Матеріали фондів активно використовуються не тільки студентами для підготовки дипломних досліджень, а й у підготовці кандидатських (18 осіб) та докторських (3 особи) дисертацій. За роки існування етнологічних структур у складі університету були захищені 2 докторські та 8 кандидатських дисертацій.

За угодою з Державним архівом вінницької області кафедра здійснює накопичення відомостей про історію Поділля шляхом усної історії та комплектування збірки електронних копій світлин «Старе подільське фото». Чималий інтерес нагромаджена колекція представляє у контексті актуальних сьогодні досліджень з візуальної антропології та візуальної історії. Позитивний резонанс в області мала виставка «Старе Поділля: українське весілля», організована зі світлин кафедральної колекції. За нею було не лише проілюстровано традицію подільського весільного обряду, а й проведено етнореконструкцію окремих фрагментів весілля з показом костюмів, ужиткових речей, автентичного співу і частування. У травні 2011 р. у циклі «Історія подільського села» було представлено с. Житники Муровано-Куриловецького району на 120 світлинах, зібраних за ініціативою учителя історії, випускника ПЕП Р.В.Крохмалюка. Світлина подані за наступними рубриками: «Ми – українці», «Народження сім'ї», «Міцна сім'я – міцна держава», «Наша слава не вмре, не загине!», «Діти – наша радість», «Школа – наш рідний дім», «Трудові будні», «Народні

умільці», «хор-ланка» «Краєвиди села», «Цілющі джерела» тощо.

Двічі на рік на базі кафедри проводяться Дні народознавства: «На Покрову» та «До Великодня». Їх програма обов'язково включає проведення майстер-класів із народних подільських ремесел: вишивки, гончарства, писанкарства, фітодизайну, соломо- та лозоплетіння, бісеру, витинанки, розпису на склі тощо. У рамках таких заходів відбувалися зустрічі з членами Національної спілки майстрів народного мистецтва України Г.Данилюк, О.Денисовою, Л.Філінською, О.Єднак-Верховою та М.Верховою (Юрченко), Т.Пірус; народними майстрами Є.Слободинським та В.Слободинською, Г.Чадюк, Т.Рафаловською, В.Ніколаєвою, І.Тесленком, Н.Гуляєвою, Н.Шпак.

Традиційним в університеті став конкурс родоводів, що їх складають студенти ВНЗ. Завдяки науковій діяльності доктора історичних наук спеціаліста з генеалогії Ю.В.Легуна виконання студентами перших родинних розвідок набуло характеру справжнього наукового пошуку. Кафедра підтримує тісні зв'язки з провідними науково-дослідними та навчальними центрами України, а також з інститутом етнології та культурної антропології Варшавського університету. У рамках діючого договору відбувається наукове стажування викладачів та польові етнографічні практики студентів. При кафедрі діє фольклорно-етнографічний колектив «Душі криниці», який сформований зі студентів-етнологів ПЕП.

Висновки і перспективи дослідження. за час існування народознавчого центру ВДПУ ім. М.М.Коцюбинського та кафедри етнології викладачами нагромаджений значний матеріал з етнографічної культури Поділля, що заслуговує на подальше вивчення і презентацію шляхом серії науково-популярних видань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баженов Л.В. Про етнологічне вивчення Поділля та Південно-Східної Волині у XIX - у 80-х рр. XX ст. // Поділля та Волинь у контексті українського національного відродження : наук. зб. – Хмельницький, 1995. – С.5-8.
2. Баженов Л.В. фольклорно-етнологічні дослідження поділля і південно-східної волині за роки державної незалежності України (1991-2002 рр.) // Наука і освіта на Поділлі. – Кам'янець-Подільський, 2003. – С.15-26.
3. Борисенко В. Лідія Мельничук – співець рідного Поділля // Українки в історії: нові сторінки. – К., 2010. – С. 96-100.
4. Буша: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор / за наук. ред. В.А.Косаківського. – Вінниця, 2009. – 206 с.
5. Від роду до народу, від народу до роду: Народозн. студії : Спогади друзів, колег,

- однодумців. / упоряд. І.П. Мельничук. – Кн. 1.– Вінниця, 2006. – 240 с.:
6. Гальчак С.Д. Мельничук Лідія Семенівна // Краєзнавці Вінниччини: Біографії. Бібліографія. – Вінниця, 2005. – С. 125-127.
 7. Коляструк О.А. етнологічні студії в інституті історії, етнології і права: наукові пошуки і здобутки, виклики і перспективи // Освіта на Поділлі: Минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. – Вінниця, 2011. – С. 70-75.
 8. Легенди з-над сивого Бужка: природа, археологія, історія, етнографія та фольклор сіл Митинці, Хотьківці, Вереміївка і Заруддя Красилівського району на Хмельниччині / ред. кол. С.О.Гусєв, В.А.Косаківський та ін.– К., 2010.–344 с.
 9. Народознавчий центр Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : путівник / упоряд. Л. Мельничук. – Вінниця, 2003. –16 с.